

NOVÉ BUDIMÍRSKE

New Budzimer Times

ČASY

Občasník

číslo 2/december 2019

LIHOVAR

*niekdajšia dominanta
Budimíra*

BUDZIMERČAN

**30-te výročie
založenia**

Kino v Budimíri

...a jeho história

Domy a chlievy nezvonia

Budimírske zvony

M. R. Štefánik

100. výročie úmrtia

Na úvod

Milé čitateľky, milí čitatelia,

s príchodom konca tohto roka si môžeme dovoliť zhodnotiť ho, či už v osobnej rovine alebo celospoločenskej. V tom druhom prípade sa niesol, hlavne na jeseň, v duchu spomienok na časy pred tridsať rokov spojených s oslavou slobody. Udalosti 17. novembra 1989 boli natoľko významné, že sme sa rozhodli venovať im priestor aj v našom občasníku. Spolu s nežnou revolúciou oslavuje 30 rokov aj náš Budzimerčan. Srdečne gratulujeme a tešíme sa na ďalšie milé stretnutia s vami. Pri čísle 30 ešte ostaneme, pretože presne toľko rokov uplynulo aj od likvidácie liehovaru, ktorý kedysi stál pod sýpkou. Jedna z krásnych dobových fotografií, na ktorej je zachytený, zdobí aj našu obálku. Ak by ho nestihol tento smutný osud, iste by bol aj on súčasťou prehliadky našej obce, ktorá sa konala v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva. No a pri histórii zďaleka nekončíme. Pripomenieme si aj jednu z najvýznamnejších osobností našich dejín - M. R. Štefánika, ktorého meno nesie v názve aj naša škola. Viete prečo kostolné zvony zvoní vždy na poludnie? Čítajte v článku Domy a chlievy nezvoní, kde sa dozviete aj oveľa viac. Dobrovoľní hasiči nám predstavujú svoju činnosť v priebehu roka a zároveň nás pozývajú na budúcoročné oslavy 110. výročia založenia DHZ. Oddýchnite si v budimírskom Kine s domácou atmosférou a pookrejte pri spomienkach na krásny letný Deň obce. Zima však tiež nebude „od macochy“. Obec Budimír nás pozýva na Vianočný ekumenický koncert a spolu s Našou chyžou na Rodinný Silvester. V mene celej redakcie vám želáme veľa príjemných zážitkov, stretnutí a pohody, nech nadchádzajúce vianočné sviatky prinesú radosť do vašich sŕdc aj domovov.

(E. B.)

REDAKCIA

Sídlo vydavateľa: Obecný úrad Budimír 19, 044 43 Budimír

IČO vydavateľa: 00324001

Dátum vydania: 16. december 2019, 9. ročník

Registrácia: Ministerstvo kultúry SR EV 5202/15, ISSN 1339-9772

Redakčná rada: PaedDr. Jana Bavoľárová (J. B.), Mgr. Jozef Guniš, st. (J. G.),

Ing. Zuzana Kšenžighová (Z. K.), Mgr. art. Eva Bodnárová (E.B.)

Príprava do tlače a grafika: Mgr. art. Eva Bodnárová

Korektor: Mgr. Mária Šuflitová

Náklad: 450 výtlačkov

E-mail: budimirskecas@gmail.com

Za vecnú správnosť príspevkov zodpovedajú autori. Uverejnené príspevky sa nemusia stotožňovať s názorom vydavateľa.

Fotografia na titulnej strane obálky: liehovar z obdobia 40. rokov 20. stor.

Z obecného úradu...

Mgr. Vojtech Staňo

starosta obce Budimír

Skôr ako vás budem informovať, dovoľte, aby som vás pozdravil a poprial príjemnú nadchádzajúcu vianočnú atmosféru.

Čo nás čaká a neminie?

Začnem momentálne najviac preberanú tému odpadu. V týchto dňoch prebieha verejné obstarávanie na dodávateľa služieb vývozu a likvidácie komunálneho odpadu. Pri tejto súťaži zisťujeme, ako to bude vyzeráť s poplatkami za komunálny odpad. Náklady na zvoz a likvidáciu odpadu v budúcich rokoch budú stúpať. Keď k tomu priradíme čísla, ktoré hovoria o tom, že celkové množstvo odpadov v našej obci má stúpajúci charakter, tak musíme urobiť kroky k tomu, aby sme už teraz hľadali menej nákladnú cestu.

Rok	Zberný dvor – separovaný odpad	Komunálny odpad	Spolu
2014	77 ton	153 ton	230 ton
2018	130 ton	148 ton	278 ton

V tabuľke môžeme vidieť, že zberný dvor v našej obci v roku 2014 vykazoval nižšie čísla na vývoz separovaného odpadu ako v roku 2018. Bolo by to v poriadku a na chválu, že lepšie separujeme, ale frekvencia vývozu je vyššia, čo znamená aj viac platieb. Preto je tu návrh, aby odpady ako sú pet fľaše, tetrapak, sklo, plast, papier boli vyvázané v rámci harmonogramu zberu separovaného odpadu zberovou spoločnosťou. Občan by tieto odovzdával priamo z domácnosti, nie prostredníctvom zberného dvora. Zberný dvor by bol otvorený v jarných mesiacoch a jesenných mesiacoch, pritom by sa odoberal odpad ako je drevo, drobný stavebný odpad, veľkoobjemový a zelený odpad. Finančné náklady na zberný dvor sú alarmujúce. Je to návrh, ktorý sa bude dolaďovať na decembrovej schôdzi obecného zastupiteľstva. Verím, že nájdeme najvhodnejší spôsob.

Náklady na odpad	Výnosy za odpad	Rozdiel	Prepočet na jedného občana (1200 oby.v.) reál. nákladov
r. 2018/ 43 767.-	r. 2018/ 26 959.-	16 807.-	36,47 .-
r. 2019 za 10 mesiacov/ 47 656	r. 2019/ 36 614.-	11 042.-	39,71 .-

V tejto tabuľke je vyjadrené, koľko finančných prostriedkov vynaloží obec na likvidáciu odpadu, koľko získa poplatkov od občanov a koľko by reálne mal stať ročný poplatok občana za odpad. Nie je to o vyplákaní, ale informovaní o reálnych nákladoch.

Starostovi sa chce, starostovi sa nechce

„Starosta svojim vyvoleným poskytne službu hneď a iní musia čakať“. V obci je zhruba 390 domácností a každá domácnosť sa z času na čas obráti na obec a požaduje určitú službu. Pri poskytovaní služieb obcou občanom však existuje zaužívaný systém, ktorý spočíva v tom, že občan sa musí najprv nahlásiť do poradovníka v obci, zaplatiť poplatok a počkať, kým obec službu, ktorú požaduje, zrealizuje. To, ako dlho bude občan čakať, nevieme uviesť, lebo sú týždne, kedy vyvážame jeden deň v týždni. Sú týždne, kedy vyvážame dva až tri dni, ale sú aj týždne, kedy nevyvážame, lebo pracujeme na iných činnostiach. Nielen vykonávané práce, ale aj samotné počasie vie ovplyvniť to, ako naložíme s pracovným časom a harmonogramom prác. Takto to reálne vyzerá, ale niektorí majú predstavu, že po zaplatení poplatku môžu očakávať zrealizovanie služby hneď. Niekedy vznikajú situácie, kedy sa služby nevedia „dočkať“. Pri spomínanom počte domácností nie je možné splniť promptne všetky objednané služby. Občas sa stane, že v danom mieste, na danej ulici sú akurát naši pracovníci, ktorí v rámci efektivity vybavujú aj čerstvú žiadosť. Určite to však nie je o tom, či sa starostovi chce alebo nechce. Je tu systém, zapísať sa do poradovníka, vyplatiť poplatok a čakať, kedy na vás príde poradie. To isté platí aj v údržbe miestnych komunikácií, stavieb v obci a podobne. Nikoho neuprednostňujeme, nikoho neodsúvame, nepoužívame dva metre. Sme tu pre občana, ale aj občan musí pochopiť, že nie všetko sa dá teraz a hneď, je dobré mať aj štipku trpezlivosti.

INVESTÍCIE

V tomto roku sa obec zamerala na tieto stavby - rekonštrukcie:

- Nový asfaltový koberec na miestnej komunikácii na záhumní – presun na rok 2020
- Zachytávače dažďovej vody na parádnej ceste a starej ceste
- Rekonštrukcia objektu šatní na ihrisku
- Dopravné značenie pri ZŠ s MŠ – presun na rok 2020
- Rekonštrukcia amfiteátra v parku – I. etapa. II. etapa bude pokračovať v roku 2020
- Pokračovanie v rekonštrukcii kúrie vonkajšej omietky – presun na rok 2020
- Pokračovanie úprav v okolí kultúrneho domu realizujeme

Na záver vám prajem príjemnú vianočnú atmosféru v kruhu rodiny, zdravie, šťastie nech vám bude častým hosťom. V novom roku nech sa vám plnia sny, nech vás šťastie neopustí a priateľ nezradí.

Mgr. Vojtech Staňo
starosta obce

Obec Budimír vás srdečne pozýva na

Vianočný ekumenický koncert

Evangelický a. v. chrám Boží Budimír

29. december 2019

15:00 h

30

Spevácka skupina Budzimerčan 30. výročie založenia

Písal sa rok 1989 a obec Budimír sa chystala na oslavy 700. výročia svojej 1. písomnej zmienky. Pri príležitosti tohto významného sviatku sa v obci sformovala ženská spevácka skupina. Vznikla z podnetu vtedajšieho predsedu MNV Imricha Mendiho, ktorý chcel oslavy spestriť spevom tunajších folklórnych piesní. Začalo sa s náborom budimírskych žien. Chcelo to odvahy, veď žiadna z nich nemala so spevom v skupine skúsenosti. Našlo sa však zopár odvážnych. Boli to: Mária Bálintová, Irena Pancuráková, Mária Antoňáková, Helena Sokoliová, Helena Mendiiová, Marta Saparová, Viera Halášová, Jolana Papierniková, Mária Staňová, Alžbeta Tarhaničová, Mária Biacovská, Helena Hasmanová, Katarína Orossová a Margita Palečková.

Skupina mala premiéru v prvú júnovú nedeľu - 5. júna 1989, kedy sa konali oslavy 1. písom-

nej zmienky o obci. Ani nepriaznivé, daždivé a chladné počasie nezabránilo členkám novej speváckej skupiny, oblečeným v krojoch, prejsť cez celú obec a za doprovodu harmonikára Imricha Bozogáňa vyspevovať prekrásne východoslovenské piesne, ktoré si už mnohí občania nepamätali. V speve pokračovali v miestnom rozhlase a potom v kultúrnom dome, kde sa konal hlavný program osláv. Krátko po oslavách padol návrh, aby ženy pokračovali v činnosti aj naďalej. Dali si názov Budzimerčanka a za vedúcu si zvolili pani Máriu Bálintovú, ktorá dnes s úsmevom priznáva, že zo začiatku to bolo doslova „šalstvo“. Spievali, ktorá čo vedela. Stretli sa iba párkrát, neboli zorganizované, nemali skúsenosti. Mnohým občanom sa ich vyspevovanie po obci počas osláv nepáčilo, boli pohoršení. Bolo to čosi nové.

Postupne sa však začali pravidelne stretávať a nacvičovať ľudové piesne. Spočiatku to boli hlavne piesne z neďalekých Kostolian nad Hornádom, odkiaľ vedúca skupiny pochádza. Od začiatku ich na akordeóne doprevádzal dnes už nebohý, pán Imrich Bozogáň, neskôr to bol Ján Gajdoš. V súčasnosti je to hlavne Erik Korfant a na heligónke aj mladý Patrik Lukáč.

Počas tridsiatich rokov postupne pribudli ďalšie členky: Alžbeta Turociová, Marta Hričišáková, Mária Čigašová, Mária Hovancová, Margita Bozogánová, Mária Forraiová, Jana Hudáková, Zuzana Gregová, Božena Kicková a Nikola Kynclová.

Dnes v skupine z rôznych dôvodov (úmrtie, choroba, nedostatok času) pôsobí 7 členiek, z pôvodnej zostavy je to iba Mária Antoňáková a vedúca skupiny Mária Bálintová.

Prišli roky, keď sa Budzimerčanka premenovala na Budzimerčan a rozšírila svoje rady aj o mužskú časť. Názov používajú dodnes, aj keď chlapi už v skupine neúčinkujú.

Za tri desiatky rokov skupina obohatila svojimi vstúpeniami rôzne rodinné oslavy, svadby, kultúrno-spoločenské a cirkevné podujatia a oslavy. V našej obci ich pravidelne vídame na

Dni obce, Stavaní mája, Dni úcty k starším, Rozsvietení vianočného stromčeka, Ekumenickom koncerte, Budimírskom polmaratóne a mnohých iných. V minulosti spevom vyprevádzali z dediny brancov, ktorí rukovali na vojnu. Pozývajú ich aj na oslavy životných jubileí a svadby (snímanie venčeka, čepčenie). Pravidelne sa zúčastňujú súťaže Dargovská ruža v obci Svinica, kde sa viackrát umiestnili aj ako skupina, aj ako sólistky – Mária Bálintová, Alžbeta Turociová, Nikola Kynclová, Helena Sokoliová, Mária Čigašová.

Skupinu Budzimerčan už dávno poznajú nielen za hranicami obce, ale aj za hranicami našej vlasti. Okrem vystúpení v okolitých obciach, v Herľanoch, Košickej Belej, Drienove či Košiciach, navštívili spolu s vedením obce aj Maďarsko, Poľsko a Slovinsko, kde prezentovali náš folklór.

Za to všetko im patrí veľká vďaka.

Z. K.

Kino v Budimíri

V dnešnej dobe veľkých televíznych obrazoviek, internetu a Netflixu klesá návštevnosť filmov v kinách po celom svete. Ale tak, ako neprestali existovať fyzické knihy, ktoré si môžeme čítať v elektronických čítačkách alebo v svojom mobile, neprestanú existovať ani kiná. Podľa mňa to je kvôli špecifickej atmosfére, ktorú som mal rád už od mala – sedieť v tmavej sále a spolu s ostatnými divákmi sledovať na veľkom plátne dobrodružstvá svojich hrdinov. Ešte zo škôlky a neskôr zo školy sme pravidelne chodievali do kina, kde nám najskôr premietač porozprával o tom, čo budeme sledovať a potom sa zhaslo svetlo a začalo sa premietiť.

V Budimíri sa filmy v kine premietali už od roku 1934. Kino tu má teda veľmi dlhú tradíciu. Volalo sa Sputnik a o jeho histórii som sa porozprával s Jozefom Gunišom, ktorý od roku 1961 v kine premietal a s Ondrejom Jedinákom, ktorý kino navštevoval ako divák. Týmto im chcem poďakovať za spoluprácu pri príprave tohto príspevku.

HISTÓRIA KINA V BUDIMÍRI

Umiestnenie kina

Prvé kino sa v Budimíri objavilo už v roku 1934 a premietalo sa v katolíckej škole nachádzajúcej sa za kostolom smerom na Kráľovce. V roku 1960 sa kino presťahovalo do tehlovej prístavby starej kúrie a jeho návštevníci si ho pamätajú pod názvom Sputnik. Bolo pomenované podľa prvej umelej družice Zeme, ktorá v roku 1957 odštartovala kozmickú éru ľudstva. Premietalo sa v spoločenskej sále, kde sa okrem filmových predstavení konali aj zábavy či svadby. Filmy sa premietali zo strojovne z premietačky, ktorá mala ako zdroj svetla oblúkový výboj z uhlíkových elektród.

Prevádzka a návštevnosť kina

Filmové predstavenie bolo v Budimíri vždy kultúrnou udalosťou. Premietalo sa 3-krát do

Kino Sputnik v budove panskej kúrie

týždňa – v stredu, sobotu a nedeľu. Večerné premietanie pre dospelých začínalo o 19:00, v nedeľu rozprávky pre deti o 15:00. Na tie chodili často aj dospelí bez detí, pretože boli premietané farebne, na rozdiel od mnohých večerných filmových predstavení. Ceny lístkov boli závislé od toho, kde ste chceli sedieť a aké predstavenie ste si išli pozrieť. Pri filmoch pre dospelých bol lístok najdrahší na balkón, stál 5 korún. Dole na prízemí ste si mohli kúpiť lístok za 3 koruny. Detské predstavenia boli za korunu (v tých časoch toľko stála aj zmrzlina). Pre porovnanie s dnešnými cenami - priemerná hrubá mesačná mzda v roku 1965 bola 1 453 Kčs (zdroj: web Mešec.cz). V zime sa v kine kúrilo v dvoch pieckach, v ktorých bolo praskanie dreva počuť aj počas premietaného filmu.

Pri celkovej kapacite približne 100 miest na

Kino Sputnik v budove panskej kúrie

sedenie bola priemerná divácka návštevnosť na večernom filme okolo 30 ľudí. Sedelo sa na balkóne aj na prízemí. Na žiadané filmy sa stála pred kinom "šóra" - v kine mohlo byť vraj až 200 divákov. Vtedy sa sedelo aj na stoloch po bokoch sály a tiež na zemi. Návštevnosť sa zvyšovala vonku stojacími mladými chlapcami, ktorí stáli na kvádroch, doskách a cez okno pozerali na mládeži neprístupné filmy – bohužiaľ bez zvuku. Priamo do kina si nedovolili sa prešmyknúť – mohli by z toho mať problémy v škole. Do kina muselo prísť aspoň 15 divákov, aby sa film premietal. Na filmy bežne chodili aj ľudia z okolitých dedín. Pred kinom boli zaparkované ich motoriky a autá. Chodili prevažne mladí ľudia do 30 rokov – buď sa tam stretávali ako partia kamarátov, alebo si dávali v kine rande. To prebiehalo vo všetkej počestnosti, kurizovalo sa len decentne.

Na filmové predstavenia sa často chodilo aj z budimírskej školy. Tie boli povinné – premietali sa ideologické filmy v rámci občianskej výchovy, ktoré mali vychovávať mládež v duchu socializmu. Chodila celá škola a žiaci to zbožňovali – nemuseli sa vtedy učiť.

Program kina

Filmy sa pre kino objednávali zo zoznamu a filmové kotúče sa do kina dostali buď poštou alebo po vodičovi autobusu. Jeden film mal zväčša 2 a pol kotúča a počas výmeny kotúčov bola v kine prestávka, ktorú diváci využívali na fajčenie. Fajčiť sa však mohlo aj priamo v kine. Bol vopred stanovený plán návštevnosti, ktorý sa musel dodržiavať. Naplneniu plánu výrazne pomáhali návštevy všetkých žiakov školy. Občas sa stávalo, že bol začiatok predstavenia posunutý kvôli inej akcii, ktorá sa v kinosále konala. Najskôr sa premietal žurnál a po ňom nasledoval film. Sex bol vo filmoch úplné tabu a už pri náznaku erotiky bol film mládeži do 18 rokov neprístupný. Množstvo premietaných filmov v Sputniku bolo sovietskych, častokrát to boli vojenské filmy. Z tých populárnejších to bol romantický film Moskva slzám neverí a vedecko-fantastický film Človek oboživelník. Premietali sa aj filmy zo západnej produkcie. Išlo najmä o francúzske, talianske a americké filmy. Medzi najpopulárnejšie patrili filmy s Alainom Delonom, Louisom de Funesom, Jeanom Paulom Belmondom a Jeanom Gabinom. Boli to filmy bez konfliktu s vtedajšou ide-

ológiou zobrazujúce buď všeobecný boj dobra so zlom, vzburu jednotlivca – rebela – voči západnej spoločnosti alebo historické filmy či westerny. Veľakrát to boli filmy pre náročného diváka. Medzi najnavštevovanejšie patrili Evanjelium sv. Matúša, Kleopatra, Romulus a Rémus, Smrť v červenom jaguári, Na konci s dychom, Vertigo a Vtáci od Alfreda Hitchcocka, Bedári, Na pravé poludnie a samozrejme Winnetou, 7 statočných, Angelika a Traja mušketieri. Nechýbali komédie s Laurelom a Hardym a Charlie Chaplinom. Na detských predstaveniach sa premietali pásma kratších rozprávok, ale aj disneyovky, napríklad Snehulienka a sedem trpaslíkov. Z českých a slovenských filmov mohli diváci v kine vidieť My z deviatej A, Starci na chmeli, Babička, Jan Žižka, Jánošík od Martina Friča s Paľom Bielikom, Vlčie diery, Varúj, a komédie s Vlastom Burianom a Janom Werichom. Kino ukončilo svoju činnosť v roku 1987.

Nové budimírske Kino

Na dlhú históriu kina Sputnik by sme chceli nadviazať novým budimírske Kinom a od septembra tohto roku premietame filmy v sále obecného úradu. Tie získavame buď od Asociácie slovenských filmových klubov alebo od filmových distribútorov. Za každý film platíme za jedno premietanie licenciu a aj preto zatiaľ uvádzame filmy iba raz do mesiaca. Počet premietaní by sme chceli časom zvýšiť, bude to však závisieť od návštevnos-

účasť na novembrovom premietaní kina

ti a od dotácií, ktoré sa nám podarí získať. Zároveň by sme chceli začať raz do mesiaca premietat aj pre deti. V kine chceme uvádzať najmä novšie filmy a prevažne slovenskú a českú filmografiu.

Aby ste sa v kine cítili čo najlepšie, môžete sa pri každom predstavení pohostiť domácim koláčikom, presso kávou alebo džúsom. Aj týmto chceme vytvoriť priestor, kde sa môžu ľudia stretnúť, porozprávať a pozrieť si dobrý film. Veľmi si ceníme a chceme zároveň poďakovať za pomoc obci, ktorá nám na premietanie poskytuje sálu, školu za požičiavanie projektora a tiež ďakujeme za pomoc všetkým dobrovoľníkom, ktorí sa na príprave sály a občerstvenia podieľajú. Filmové predstavenia sa konajú pod hlavičkou Budimírskej bandy, o. z.

Všetko podstatné o najbližších premietaniach sa môžete dozvedieť na facebookovej stránke budimírskeho Kina - <https://www.facebook.com/kinobudimir>. Všetkých vás pozývame na najbližšie filmové predstavenie.

Peter Teplický

Bohu na slávu, blížnemu na pomoc

Nočná hasičská súťaž

Milí Budimírčania, na úvod sa chcem poďakovať dobrovoľným hasičom z našej obce. Sú nápomocní v každej situácii. Či už pri požiaroch alebo povodniach, búrkach a podobne.

Dňa 5.4.2019 o 18:00 hod. bol DHZ Budimír nahlásený požiar na miestnom hospodárskom dvore, kde sa nachádza obecný zberný dvor a horela štiepka. Dobrovoľní hasiči za použitia techniky - hasičského vozidla Iveco a obecného traktora, oheň uhasili.

Vo veľkonočnom období sa zúčastnili na strážení Božieho hrobu v našom rímskokatolíckom kostole. Na sviatok Zoslania Ducha svätého (Turíce/Rusadľe) dobrovoľní hasiči za prítomnosti starostu obce a speváckej skupiny Budzimerčan postavili na námestí pred obecným úradom máj. Počas Pikniku v parku, ktorý sa konal presne na Deň detí, 1. júna, už tradične ukázali deťom hasičskú

techniku.

Dňa 26. júna 2019 o 17:00 hod. bola dobrovoľným hasičom nahlásená porucha vodovodu v spoločnosti Agro Plus (hospodársky dvor). Bolo potrebné zabezpečiť väčšie množstvo vody pre dobytok. Naši hasiči s vozidlom Iveco doplnili vodu v objeme cca 6 000 litrov. 6. júla 2019 budimírsky DHZ zorganizovali 7. ročník Nočnej hasičskej súťaže o pohár starostu obce. Zúčastnilo sa na nej 14 mužstiev zo širokého okolia. Súťaž začala večer o 20:00 hod. a skončila v ranných hodinách. Súťažilo sa v troch kategóriách - muži, ženy a muži nad 35 rokov. Naši muži nemali platný pokus a muži nad 35 rokov (retro hasiči) sa umiest-

Požiar štiepky

Nočná hasičská súťaž

Zaplavený dvor evanjelickej fary

Nočná hasičská súťaž

nili na druhom mieste.

Dobrovoľní hasiči sa venujú nielen športovým hasičským súťažiam, ale hlavne pomáhajú, kde je to nevyhnutné. Hneď na druhý deň, po súťaži, o 15:00 hod. sa cez Budimír prehnala búrka. Bola zaplavená evanjelická fara – farský dvor bol plný nánosov blata a vody z farskej záhrady. O 16:00 hod. už boli dobrovoľní hasiči na mieste a čistili dvor. O hodinu neskôr bol už dvor vyčistený do pôvodného stavu.

Ani budimírske motokrosovú preteky sa nezaobídu bez našich chlapcov. Aj tam sú pripravení, aby pomohli v akejkoľvek situácii. Dňa 16.9.2019 o 18:30 hod. na "Starej ceste" pri obecnom parku začalo horieť vozidlo VW Scharan, ktorého majiteľ pochádzal z Kráľoviec. Ten sa snažil vozidlo uhasiť svojím hasiacim prístrojom, no nestačilo to. Aj pri tejto situácii zasahovali dobrovoľní hasiči z Budimíra. Ich rýchlym zásahom sa podarilo minimalizovať škody na vozidle.

V novembri sme už tradične zorganizovali hasičský ples, na ktorom bola opäť skvelá zábava. Tešíme sa na ďalšie kutlútro-spoločenské podujatia v našej obci, pri ktorých budeme nápomocní a dúfam, že výjazdov k nešťastiam bude v budúcom roku čo najmenej. Prajem vám pokojný vianočný čas a všetko dobré v roku 2020 a už teraz vás všetkých pozývam na budúcoročné oslavy 110. výročia založenia nášho hasičského zboru.

Matúš Beluš
Predseda DHZ Budimír

17. novembra si z historického hľadiska pripomínáme významné udalosti, ktoré stanovili tento deň za pamätný. Hoci ich delilo od seba 50 rokov, spájala ich jedna rovnaká myšlienka – boj proti totalitnému režimu, nadvláde a nespravodlivosti.

Písal sa rok 1939. Výsledkom rozbitia Československa bola existencia samostatného Slovenského štátu a Protektorátu Čechy a Morava, kde bol nastolený okupačný režim a krajiny sa dostali pod nadvládu Adolfa Hitlera. Okolnosti vedúce k vzniku týchto štátnych útvarov a nespokojnosť s režimom spôsobila, že 28. októbra, v deň výročia vzniku Československej republiky, sa študenti v Prahe zúčastnili organizovaných protinacistických demonštrácií, ktoré boli kruto potlačené. Ich obeťami sa stalo 12 osôb, vrátane študenta medicíny - Jána Opletala. Masová účasť študentov na jeho pohrebe dňa 15. novembra spustila lavínu krutosti a násilia. V snahe zabrániť ďalším protestom v noci zo 16. na 17. novembra nemecké policajné jednotky zatvorili v Protektoráte všetky vysoké školy a študentov deportovali do koncentračných táborov. Niekoľko funkcionárov

študentských organizácií bolo popravených a akékoľvek snahy o zlepšenie situácie v krajine boli na dlhú dobu zmarené.

Hoci sú tieto udalosti roka 1939 menej známe a často sa na nich zabúda, pripomína nám ich **Medzinárodný deň študentstva**, ktorý bol stanovený o dva roky neskôr po týchto udalostiach v Londýne. Deň študentstva, oslavujúci mladú generáciu považovanú za hybnú silu rozvoja spoločnosti. Deň jednoty, sily, spojenia a odvahy.

V súčasnej dobe si len málokto uvedomí, že prevratový november 1989 je úzko spätý, ba dokonca je si podobný s udalosťami, ktoré sa odohrali v roku 1939. Odlišuje ich len jedna skutočnosť. November 1989 plný demonštrácií a masových protestov na námestiach so štrngajúcimi kľúčmi v ruke bol víťazný.

Nastala revolúcia. Náhla, často neočakávaná zmena vo vývoji spoločnosti, ktorá zásad-

Zdroj: Ústav pamäti národa

ným spôsobom ovplyvňuje osud každého jedného človeka. Na začiatku vyvoláva veľké vzopnutie nás očakávajúcich zmenu k lepšiemu a veriacich, že tí prichádzajúci budú lepší, než tí ktorí odchádzajú. Udalosti roka 1989 známe pod názvom Nežná revolúcia výrazne ovplyvnili spoločensko-politické dianie na Slovensku. Môžeme povedať, že revolúcia významným spôsobom zviditeľnila Československo vo svete ako kultivovanú spoločnosť s uvedomelými občanmi uskutočňujúcimi premeny v demokratickú spoločnosť. Rok 1989, ktorého udalosti odštartovali Nežnú revolúciu sa zapísal do histórie našej krajiny ako zmena, ktorú si ľudia spoločnými silami vybojovali na námestiach v rôznych kútoch miest Slovenska a Česka.

S určitosťou môžeme povedať, že v novembri roku 1989 prebiehali udalosti dotýkajúce sa nás všetkých. Nežnej revolúcie sa možno zúčastnili aj naši rodinní príslušníci a ak nie, tak tieto udalosti určite pozorne sledovali. Po novembri 1989 nastali výrazné zmeny v životoch našich starých rodičov, rodičov, súrodencov, ale i nás všetkých.

Zdroj: Ústav pamäti národa

Odkaz nežnej revolúcie je možné v súčasnej dobe bádať všade okolo nás. Každý rok si 17. novembra pripomínáme **Deň boja za slobodu a demokraciu**. Od roku 2001 je tento deň štátnym sviatkom Slovenskej republiky. Viaže sa k spomienke na študentskú demonštráciu v Prahe pri príležitosti Medzinárodného dňa študentstva. Takmer v každom väčšom meste sa nachádzajú ulice nesúce názov 17. novembra. Nežná revolúcia je príkladom toho, ako sa veľká masa ľudí žijúca v jednom

štáte dokáže spojiť a bojovať za spoločný cieľ, za svoje práva, svoju slobodu a voľnosť. Na základe toho je tiež dôležité si pripomínať odvahu jednotlivcov, bežných ľudí zhromažďujúcich sa počas demonštrácií, manifestácií, štrajkov ako aj odvahu tých, ktorí sa postavili do čela tohto zápasu.

Žijeme v dobe, v ktorej rozhodnutie našich predchodcov ovplyvnilo aj náš život, naše smerovanie. Nastolila sa forma vlády - demokracia, vláda ľudu. Rozhodnutie, ktoré padlo pred 30 rokmi žijeme v našej krajine dodnes. Nezabúdajme na to.

*Mgr. Gabriela Hovancová
učiteľka dejepisu a geografie
ZŠ s MŠ M.R.Štefánika, Budimír 11*

Budimírsky liehovar

V tomto roku uplynulo 30 rokov od dňa, kedy z mapy našej obce navždy zmizla jedna z jej najväčších domínant – liehovar, v Budimíri dodnes známy ako “paľenčareň”.

Liehovar bol založený v roku 1914 a stál na “Majerisku” pod sýpkou. Zakladateľom a majiteľom bol veľkostatkár Ladislav Ujházy. V druhej polovici 30. rokov minulého storočia sa nájomcom liehovaru stal diplomovaný agrárny inžinier Ladislav Zähler a správcom liehovaru bol Pavel Nágel. Keďže obaja boli židovského pôvodu, oboch počas 2. svetovej vojny postihol smutný osud – boli deportovaní do nemeckých koncentračných táborov, kde aj zahynuli. Novým nájomcom celého veľkostatku a teda aj liehovaru sa stala spoločnosť Sokol a spol. Po roku 1945 liehovar prestal pracovať. Prevádzka bola znovu obnovená v r. 1957. Budova liehovaru bola využívaná ako výrobná krmiva pre roľnícke družstvá v celom okolí. Po ukončení výrobnnej činnosti slúžil tento objekt pre sociálne byty a taktiež pre prevádzku kaderníctva.

26. júna 1989 v dopoludňajších hodinách (10:30 h) zmizol liehovar z obce do nenávratna. Už takmer 30 rokov oň nemal nikto záujem. Objekt chátral, bola prepadnutá strecha, do budovy zatekalo, hrozilo, že komín spadne. Hrozilo nebezpečenstvo úrazu deťom, ktoré sa do opustených priestorov liehovaru chodili občas hrať. Okolo budovy ľudia vytvorili smetisko.

Odstrel uskutočnila strelmajsterská skupina JRD Oborín na základe rozhodnutia ONV – odboru zemného plánovania Košice – vidiek. Odstrel stál okolo 80 000 Kčs. Zúčastnila sa ho aj Československá televízia, ktorá reportáž o odstrelе vysielala v relácii „Východoslovenský magazín“. Pri odstrelе bola prítomná aj redaktorka Československého rozhlasu pani Šmídová. Rozhlas o odstrelе vysielal v relácii „Dobré ráno“. Akcia prilákala veľa divákov z radov miestnych obyvateľov, ktorí mohli sledovať odstrel z bezpečnej vzdialenosti - od rím. kat. kostola. Po odstrelе došlo rýchlo k rozoberaniu materiálu z rumoviska občanmi. Za niekoľko hodín zmizli dosky, kvalitné tehly a iný materiál. Škoda, v obci sme mohli mať krásnu technickú pamiatku. V akom stave by aj dnes bola, je však otázne.

Z. K.

Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2019

V tomto roku sme sa s kultúrnym dedičstvom našej obce po prvýkrát zapojili do **Dní európskeho kultúrneho dedičstva** (DEKD).

Toto podujatie vzniklo v roku 1985 z iniciatívy Rady Európy a od roku 1999 je spoluorganizované Európskou úniou. Koná sa v 50 štátoch Európy, ktoré podpísali Európsky kultúrny dohovor. Slovenská republika sa pripojila k usporiadateľom DEKD v roku 1993. DEKD sa konajú každoročne v mesiaci september v kontexte vybranej témy.

Cieľom DEKD je stimulovať záujem o európske kultúrne dedičstvo, zvyšovať povedomie o ňom, informovať verejnosť o potrebe chrániť ho, podporovať toleranciu voči iným kultúram a upozorniť na sociálne, politické a hospodárske výzvy odvetvia kultúry. Tento cieľ je možné dosiahnuť cez prístupnosť zvyčajne neprístupných pamiatok, prezentáciu bežne prístupných pamiatok „v inom svetle“, organizovaním seminárov, prednášok, výstav, turistických aktivít, súťaží a hier súvisiacich s historickým prostredím a jeho hodnotami. Svojou aktivitou sa do podujatia môže prihlásiť štátna a verejná správa, územná správa, samospráva miest a obcí, školy, cirkvi, mimovládne a neziskové organizácie, občianske združenia, súkromné inštitúcie,

kultúrno-osvetové inštitúcie, majitelia alebo správcovia národných kultúrnych pamiatok a historických objektov, podnikatelia, ale aj aktívni občania.

My sme si za aktivitu zvolili prehliadku našej krásnej obce a dali sme jej názov „**Spoznaj Budimír**“, ktorá sa konala v nedeľu, 22. septembra, popoludní. A veru, na spoznávanie je tu toho naozaj veľa. Mnohí turisti a návštevníci našej obce vedia iba o Múzeu historických hodín príp. o želiarskom dome, ktoré stoja hneď pri hlavnej ceste. No len málokto tuší, čo všetko ukrýva náš historický park s Paradnim dvorom.

Múzeum historických hodín

Prehliadka začala v **Múzeu historických hodín** a po nej sme sa pohli smerom do parku. Tam nás už pri **starom evanjelickom kostole** čakala pani Anka Tomková (kostolníčka/cerkovníčka), ktorá nám objekt prístupnila.

starý evanjelický kostol

Návštevníci mali okrem iného aj možnosť pozrieť sa do veže kostola, kde sú umiestnené dva historické zvony. Z kostolíka sme sa pobrali na „**Paradní dvor**“, ktorý sa postupne opäť mení na parádny. Aspoň stručne sme priblížili históriu tohto vzácného miesta i objektov, ktoré na ňom stoja už celé stáročia.

historický park

Navštívili sme aj starší **kaštieľ „Florián“** a historickú **sýpku**. Z Paradneho dvora sme sa presunuli do **rím. kat. farského Kostola Povýšenia sv. Kríža**. Aj napriek tomu, že ide o starý a historicky vzácny objekt, z pôvodnej výzdoby v ňom už prakticky nič nenájdeme,

rím. kat. farský Kostol Povýšenia sv. Kríža

čo je, samozrejme, veľká škoda. Prehliadku obce sme tradične ukončili v **želiarskom dome**, kde na nás čakalo aj malé občerstvenie. Práve želiarsky dom sa v posledných rokoch stal vyhľadávanou turistickou atrakciou.

Prehliadka obce trvala tri hodiny a zúčastnilo sa na nej 17 osôb. Sme radi, že okrem návštevníkov z Košíc a Prešova prijali pozvanie i Budimírčania – obyvatelia i rodáci, mladí i starší.

Na záver ešte myšlienka jedného politika z nedávnej minulosti: „*Malý národ nikdy neosloví svet automobilkami, stíhačkami, diaľnicami a lacnou pracovnou silou, ale len a len*

želiarsky dom

svojím kultúrnym dedičstvom.“ Nuž, nezostáva mi iné len s ním úplne súhlasiť. Dedičstvo otcov, zachovaj nám Pane! Teším sa na ďalšie stretnutia niekedy nabadúce. ☺

Z. K.
www.dekd.sk

Deň obce Budimír 2019

Pred deviatimi rokmi si obec Budimír podľa príkladu mnohých obcí a miest na Slovensku vybrala zo všetkých dní kalendára jeden deň, ktorý bude Dňom obce, počas ktorého si budeme pripomínať významné udalosti jej histórie.

Obec má výnimočnú, bohatú minulosť. Cieľom Dňa je, aby jej pôvodní obyvatelia, aj tí, ktorí sa do nej prisťahovali, aspoň na chvíľu mohli poznať jej históriu, ktorú tvorili jej predchodcovia, aby sa nielen stretávali, spoznávali, ale aby ich život nekončil za bránami ich domov.

Počas tohtoročného 9. ročníka Dňa obce, ktorý sa konal 24. augusta v sobotu, sme si pripomenuli 730. výročie prvej písomnej zmienky o obci Budimír. Všetkým doterajším ročníkom Dňa obce, aj tohtoročnému prialo pravé letné počasie, kedy sa teploty šplhali až ku 32 °C.

Prvá časť Dňa sa konala v dopoludňajších

hodinách v športovom areáli obce. Vo futbalovom turnaji o Pohár starostu obce Budimír bojovali naši starí páni so starými pánni z Poľska a Maďarska. Pohár vyhrali naši starí páni. Na druhom mieste skončili hostia z Poľska.

Hlavná časť slávnostného Dňa obce sa konala na tradičnom historickom mieste, nazývanom „Paradni dvor“. Tohtoročný pohľad na kúriu – súčasť histórie obce, bol krajší ako minulý rok, keď už z diaľky bolo vidieť vypínajúci sa komín, ktorý akoby kričal: „Robte so mnou niečo!“ Teraz bol pohľad naň iný, nad jej staršou významnejšou časťou sa vypína červená škridlová strecha. Práce vykonali Budimírske služby s. r. o. Úplná obnova tejto historickej pamiatky sa uskutoční v budúcnosti, až sa získajú potrebné financie.

Tribúna, na ktorej sa konal kultúrny program Dňa obce, bola vytvorená usporiadateľmi zo strednej časti dlhého príviesu nákladného auta

pána Miroslava Takáča, ktorú vyzdobili výšivkami, tkanými pokrovcami, pridali schodíky a nadpis DEŇ OBCE BUDIMÍR.

Popri tribúne boli dva biele stany. Pod jedným ponúkali organizátorky prítomným hosťom z 25 druhov napečených domácich kysnutých koláčov, plnených rôznymi plnkami a zákuskami, ktoré napiekli šikovné pracovité ruky našich žien –pekárov či cukrárok. Zaslúžia si hlboký obdiv a poďakovanie. Členky občianskeho združenia Budzimerčan ponúkali „budzimerski hamburger“. Výber bol hoňatý. Prítomní si mohli podľa želania vybrať: chlieb so škvarovou nátierkou a feferónkou, chlieb s vajčikovou nátierkou, chlieb s bryndzovou nátierkou alebo chlieb s masťou, soľou a cibuľou. Svoje služby ponúkali aj dobrovoľní hasiči. Pri kaštieli Florián podávali výborný kotlíkový guláš, čapované pivo a

podľa želania aj čiernu kávu. V prízemných priestoroch kaštiela, bola umiestnená výstava fotografií venovaná 730. výročiu 1. písomnej zmienky o obci Budimír a výstava k 30. výročiu založenia speváckej skupiny Budzimerčan. Bratia Gabriel a Radoslav Oprendeckovci prišli ponúknuť svoj poctivý slovenský Cider a limonády vyrobené na báze medu a bylín.

V programe osláv, ktoré moderovala Radka Kovaľ Mazáková, vystupovali spevácke a folklórne skupiny žien a mužov. Najprv vystúpili speváčka zo ZŠ s MŠ M. R. Štefánika v Budimíre, a detský folklórny súbor Hanička z Košíc, novozaložená skupina Ploščan z Ploského, skupina Kralovčan z Kráľoviec, ktorých doprevádzal Patrik Lukáč. Po vystúpeniach našich susedov vystúpila folklórna skupina Milpošanka z Milpoša (pri Sabinove).

Posledným číslom kultúrneho programu Dňa obce bolo vystúpenie našej ženskej speváckej skupiny Budzimerčan, ktorá si pripomenula 30 rokov od svojho založenia. Nakoniec zapievali častušku o starostovi obce.

Následne vyzval všetky súčasné aj bývalé členky na pódium. Poďakoval im za to, že počas 30 rokov od založenia piesňami obveseľovali občanov pri významných oslavách, pri ich životných jubileách a pri rôznych udalostiach v obci, reprezentovali obec v zahraničí.

Každý členke na znak vďaky odovzdal červenu ružu. Vedenie obecného úradu odovzdalo súboru darčekový kôš a pamätnú plaketu.

Všetky členky za doprovodu harmoník spoločne zaspievali pieseň Na Kráľovej holi.

Na záver programu starosta obce, Mgr. Vojtech Staňo, oce-

nil 15 obyvateľov obce v súťaži TOP 15 o najkrajší balkón a priedomie:

Iveta Borovská, Marcela Čarná, PhDr. Zuzana Džborová, Margita Filipová, Viera Halášová, Ondrej Jedinák, Ing. Zdenka Jenčíková, Ružena Kalavská, Mgr. Barbara Kapraľová, Ľudmila Majcherová, Zlatica Murínová, Mgr. Elena Petrášková, Gabriel Polaško, Lucia Takáčová, Viera Takáčová.

25 žien – gazdiniek, pekárov, cukrárok za najlepšie domáce kysnuté koláče, balíčkom kuchynských potrieb (chňapka, utierka, vareška): p. Andrejčáková (manželka ev. a. v. farára Petra Andrejčáka pôsobiaceho v Slovinsku), Mária Bálintová, Božena Belušová, Agáta Biacovská, Monika Dancáková, Margita Filipová, Mária Forraiová, Magdaléna

Gvunišová, Monika Halášová, Anna Haragalová, Marta Hricišáková, Mária Chovanová, Štefánia Chovanová, Božena Kicková, Zuzana Kubašiaková, Anna Lukáčová, Anna Maková, Agáta Pancuráková, Irena Pancuráková, Ľudmila Papierníková, Katarína Perová, Janka Saporová, Soňa Saporová, Anna Topolančíková.

6 pestovateľov potrebami do záhrady:

Mária Forraiová, Ondrej Halás st., Marta Hricišáková, Mária Chovanová, Soňa Saporová.

Nasledovala očakávaná tombola, ktorú viedla moderátorka. Po tombole sa vo večerných

hodinách začala tanečná zábava, ktorá trvala do nesko-

rých nočných hodín.

Do tanca hrala živá hudba – hudobná skupina Sady N.

Na druhý deň, 25. augusta, t. j. v nedeľu, sa v rím. kat.

kostole konala ďakovná

svätá omša, za obec, jej vedenie,

za všetkých jej občanov, ktorú slúžil miestny farár, vdp. Martin Gnip. Zúčastnili sa na nej starosta obce a všetci poslanci obecného zastupiteľstva.

Podakovanie patrí všetkým, ktorí sa podieľali na priebehu osláv Dňa obce 2019, organizátorom, obecnému zastupiteľstvu, futbalistom, ženám, ktoré prispeli domácimi kysnutými koláčmi, členkám občianskeho združenia za hamburgery, duchovným v obci za služby Božie v kostoloch, sponzorom, ktorí prispeli darmi do tomboly. V neposlednom rade ďakujeme všetkým prítomným občanom za ich účasť na oslavách. Ešte raz vďaka!

Nech žije Deň obce 2020!

J. G.

4. máj 2019 - 100. výročie úmrtia Milana Rastislava ŠTEFÁNKA

Píše sa 21. júl 1880. Malou dedinkou Košariská sa nesie radostná novina.

Pánovi farárovi Pavlovi Štefánikovi a jeho manželke Albertíne sa narodilo v poradí už šieste dieťa, syn Milanko. Druhé krstné meno dostal Rastislav, aby nezabudol na svoj slovenský pôvod.

Už ako deväťročný opúšťa Milan rodné Košariská. Plný neistoty, čo s ním bude v cudzom svete a na koho sa obráti, ak bude potrebovať pomoc. V Prešporke začína stredoškolské štúdiá pamätajúc na otcove slová: „Buď v srdci vždy dobrý Slovak a nehanbi sa za materinskú reč! Profesorov ničím nepokúšaj a proti sebe nepopudzuj!“ Po absolvovaní 3 tried musel školu opustiť, pretože štúdium bolo pre jeho rodičov veľmi nákladné. Odišiel do Šopronu, kde absolvoval iba jeden školský rok a následne pokračoval v Sarvaši. V maďarskom prostredí bolo veľmi ťažké nepodľahnúť snahám profesorom o pomaďarčenie slovenských študentov. Aj Štefánik sa dostal do konfliktu, kedy mu hrozilo vylúčenie zo školy. Zastal sa ho profesor matematiky a riaditeľ školy, vďaka ktorým mohol zmaturovať s výbornými výsledkami.

Rozhodol sa pre štúdium stavebného inžinierstva na Českej vysokej škole technickej v Prahe. Vo vybranom odbore však nenašiel uspokojenie a v roku 1900 prestúpil na štúdium astronómie Filozofickej fakulty Univerzity Karlo-Ferdinandovej. Jeho vedecká kariéra začala v roku 1904 obhájením dizertačnej práce a následne zložením doktorských skúšky. Po promóciách odchádza

z Prahy do Paríža. Síce so slabou znalosťou francúzštiny a finančnou pôžičkou, ale plný očakávaní a veľkých plánov. Po počiatočných komplikáciách sa zamestnal u profesora Jansena v Meudonskej hviezdárni. V júni 1905 absolvoval svoj prvý výstup na Mont Blanc. V auguste 1905 sa Štefánik zúčastnil ďalšej vedeckej výpravy, tentokrát do Španielska, kde pozoroval úplné zatmenie Slnka. Jeho vedecká kariéra prudko stúpala, čoho dôkazom bolo, že i belgická astronomická spoločnosť mu ponúkla členstvo. V decembri 1906 bol vyslaný Francúzskou akadémiou vied na pozorovanie úplného zatmenia Slnka do Turkestanu. V roku 1909 sa zúčastnil výpravy do Severnej Afriky, do Alžírsku. Navštívil aj Tunisko a Kartágo. V roku 1910 prišla zaujímavá ponuka – pozorovať Halleyho kométu na Tahiti. Pobyt na ostrove Tahiti si doslo-

va užíval. S domorodcami trávil veľa času, fotografoval krásy divokej prírody, či v priezračnej vode lovil perly. Tú najkrajšiu čiernu perlu si odložil s myšlienkou, že ju raz daruje žene svojho srdca. Ostrov mu natolko učaroval, že sem chcel priviesť aj svojich krajanov, aby aj oni mohli vidieť tento raj na zemi. Preto vymyslel podnikateľský plán spracovania kokosových orechov. Z jadra chcel vyrábať tuky a olej, zo škrupiny gombíky a z vonkajšieho obalu povrazy a koberce. Pobudol tu desať mesiacov a za ten čas sa mu podarilo vytvoriť sieť meteorologických staníc na viacerých ostrovoch a zriadiť stálu hviezdareň v hlavnom meste Tahiti Papeete.

V roku 1912 získal Štefánik francúzske štátne občianstvo, čo mu dalo nádej na získanie väčšej finančnej podpory pre jeho vedecké expedície. V tom istom roku odišiel pozorovať zatmenie Slnka do Brazílie. Veľmi úspešná bola Štefánikova cesta do Ekvádoru v roku 1913, ktorej cieľom bolo zriadiť hviezdareň v Quite. Počas nej získal povolenie pre Francúzsko vybudovať sieť meteorologických staníc a staníc bezdrôtovej telegrafie. Francúzska vláda mu za tento čin udelila Kríž rytiera Čestnej légie. Štefánik však nebol len astronóm. Za posledné peniaze si v Paríži zaplatil kúznický kurz, kde sa naučil 18 najzaujímavejších trikov.

Návšteva Košarisk, rodiska M. R. Štefánika

Práve toto zvláštne umenie mu umožnilo získavať nových priateľov a kontakty, týmto zabával vyberanú spoločnosť v parížskych salónoch, kde nadväzoval potrebné známosti pre jeho životný cieľ – slobodu slovenského národa.

Beseda s p. Michalom Kšiňanom z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied

Správa o vypuknutí vojny zastihla Štefánika počas pracovnej cesty v Maroku. Vrátil sa do Francúzska a sám sa prihlásil do armády. Kvôli zlému zdravotnému stavu ho nechceli prijať. Na jeho naliehanie ho napokon zaradili k pešiemu pluku. Čoskoro požiadal Ministerstvo vojny o zaradenie k leteckému oddielu. V apríli 1915 ukončil výcvik a získal pilotný preukaz na lietadlo typu MF-11. Uskutočnil desiatky prieskumných letov, pričom využil svoje vedomosti a do letectva zaviedol meteorologickú službu.

V decembri 1915 sa v Paríži zoznámil s Edvardom Benešom. Keď sa Beneš dozvedel, akými vplyvnými známostami Štefánik disponuje, pozval profesora Masaryka do Paríža na spoločné stretnutie. Od tej chvíle sa aktívne začal rozvíjať česko-slovenský zahraničný odboj. Postupne sa podarilo pre jeho podporu získať všetky rozhodujúce osobnosti francúzskeho politického, vojenského a verejného života. V roku 1916 sa v Paríži konštituoval politický orgán zahraničného odboja

Československá národná rada, ktorá začala následne organizovať česko-slovenské vojsko. Štefánik sa podujal hľadať dobrovoľníkov hlavne v Rusku, kde bojovalo najviac Čechov a Slovákov a v USA, kam sa vysťahovalo za prácou veľké množstvo krajanov. V apríli 1918 podpísala talianska vláda zmluvu s Československou národnou radou zastúpenou Štefánikom o vytvorení česko-slovenského vojska v Taliansku. V júli 1918 bol Štefánik povýšený do hodnosti brigádneho generála francúzskej armády. Správa o vzniku Československej republiky ho zastihla v Tokiu, kde prechodne pobýval na svojej ceste do Ruska. V novovzniknutej republike bol Štefánikovi pridelený post ministra vojny. Do oslobodenej vlasti sa rozhodol cestovať letecky. Možnosť vrátiť sa domov vlakom cez Rakúsko odmietol. Dňa 4. mája 1919 v ranných hodinách je na letisku Campo Formido pripravené talianske lietadlo Caproni 450, v ktorom odletel Milan Rastislav Štefánik v spoločnosti talianskeho pilota poručíka Scottiho, druhého

Spomienka na 100. výročie úmrtia M. R. Štefánika

ho pilota seržanta Merlina a mechanika Aggiuntiho.

Mohyla Milana Rastislava Štefánika na Bradle

Milan Rastislav Štefánik sa vrátil do svojej oslobodenej vlasti, žiaľ, už nie ako živý ...

Od roku 2014 nesie naša škola čestný názov spojený s menom Milana Rastislava Štefánika, na čo sme patrične hrdí. Jeho pamiatku sme si uctili viacerými aktivitami. Zúčastnili sme sa celonárodnej spomienkovej slávnosti v Košariskách a na Bradle, dňa 4. mája 2019, kde nás sprevádzal čestný predseda Spoločnosti Milana Rastislava Štefánika, Mgr. Peter Uhlík. V škole sme si pripomenuli smutnú udalosť pred 100 rokoch malým zhromaždením pri pamätnej tabuli a Štefánikovej lipe položením spomienkového venca.

19. júna 2019 sme v spolupráci s p. J. Bodnárom a p. evanjelickou farárkou A. Debnárovou pripravili besedu s p. Michalom Kšiňanom z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Beseda prebiehala v evanjelickom chráme. Žiakom 7. a 8. ročníka premietol p. Kšiňan zaujímavý dokument o Štefánikovi, ktorý bol natočený vo Francúzsku a sám sa podieľal na jeho príprave. Besedu sme ukončili autogramiádou knihy Milan Rastislav Štefánik.

PaedDr. Jana Bavoľárová
riaditeľka ZŠ s MŠ M.R.Štefánika, Budimír 11

Domy a chlievy nezvonía

Ako by ste definovali poéziu? Zaznela otázka Iris Kopcayovej v rozhovore so známym humoristom a básnikom Benjamínom Škrekom v časopise Rozum (4/2019). Odpoveď je zaujímavá: *“Je to umelecký slovesný prejav, na tom sa celé veky nič nezmenilo, ani nedá zmeniť. Ľuďom popri dome a chlieve vždy bude chýbať chrám. Kto by ho však chcel stavať iba z nepálenej tehly, nemôže ísť s múrmi dostatočne vysoko na to, aby sa tie tri objekty dali odlíšiť. Treba nazhromaždiť horu kameňov a vykresat' z nich verše. Vytiahnuť veže až do mračien a zazvoniť. To sa však dnes už nikomu nechce. Hviezdoslav je iba na posmech. Lenže domy a chlievy nezvonía.”*

Takmer tisíc rokov už v našich končinách a krajocho zneli a stále znejú zvony. Počas žatvy na obed aj večer upozorňovali žencov, aby ukončili prácu na poliach a odložili kosy. Zvolávali na modlitbu, bohoslužby, oznamovali narodenie aj smrť. Zvonili ráno, na poludnie i večer, počas sviatkov, svadieb i pri pohreboch, vyzývali k ostrážitosťi, k pomoci pri vypuknutí požiaru alebo pri povodniach, upozorňovali na blížiacu sa nebezpečenstvo v čase vojenských konfliktov.

V dávnych časoch, ale aj v nám bližších dobách sa zvonom pripisovala akási zvláštna, tajomná moc. Mnohí sa domnievali, že zvonením, zvlášť na niektorých zvonoch, je možné odvrátiť rôzne nešťastia, dokonca aj odohnať diabla. Takým domnienkam a poverám sa však Cirkev vždy stavala na odpor a veľmi jasne učila, na aké účely sa majú zvony užívať. Kolínsky snem (1536) napomínal, aby sa veriaci podobných povier zriekli a radšej sa v modlitbe, ku ktorej zvony povzbudzovali, utiekali k Bohu, vzyvali ho vo všetkých svojich potrebách, trápeniach, prosili ho v pokušeniach o pomoc, a zvony používali len na určené účely.

ČO JE ZVON?

Zvon predstavuje špecifický hudobný nástroj z kovu, ktorý má široký význam a uplatnenie. Okrem svojej základnej funkcie zvukového nástroja je zároveň technickým výrobom zvonolejárskeho majstra (zvonolejárskej dielne). Svojím vonkajším stvárnením, ku ktorému nepochybne patrí jeho umelecká a nápisová výzdoba, predstavuje jedinečné výtvarné dielo so značnou dokumentačnou a výpovednou hodnotou, čím sa pre bádateľov

stáva relevantným historickým prameňom pri poznávaní dejín umenia, zvonolejárstva a regiónov, v ktorých boli zvony vyrobené, alebo umiestnené. (Manoušek, Peter Rudolf, Zvonařství, Praha 2006)

STRUČNÁ HISTÓRIA ZVONÁRSTVA

Začiatkom “zlatého veku” kostolných zvonov a zvonárstva bolo už 5. storočie. Pôvodne boli zvony tepané a nitované z plátov, neskôr sa však vyvinula nová technológia - odlievanie. Prvé zvony boli odliate v talianskej Kampánii (lat. Campana = zvon a campanilla = zvonica) a tiež na britských ostrovochoch, kde bol prvým zvonárom írsky biskup, sv. Fortchernus.

Od 6. storočia potom zvony slúžili predovšetkým ako kresťanské bohoslužobné predmety. Presné a záväzné pokyny na ich používanie v liturgii aj na odbíjanie hodín boli vydané už v roku 604. Toto nariadenie vtedajšieho pápeža Sabiniána (604 - 606) sa však dotýkalo len veľmi malého počtu zvonárov, pretože vtedy vo veľkej väčšine kresťanských kostolov ešte nebolo na čo zvoníť.

V 8. storočí si niektoré benediktínske kláštory (Sankt Galen, Salzburg, Tegernsee) začali zriaďovať vlastné zvonárske huty, z ktorých boli potom zvonári vysielaní do miest, kde sa dal očakávať vyšší dopyt po zvonoch. Neskôr sa zvonolejárstvo rozšírilo aj medzi laikmi a už od stredoveku aj celé rodinné dynastie a cechy zvonolejárov.

Výrobcovia zvonov a niekedy aj celé rodinné dynastie museli byť a dodnes sú majstrami hneď v niekoľkých profesiách. Musia byť výbornými odlievačmi kovov, musia rozumieť stavbe pecí, poznať fyzikálne zákony šírenia zvuku, mať hudobný sluch a cit na ladenie

zvonov aj pre ľubozvučné súznenie tónov, rovnako ako aj talent dobrých výtvarníkov.

Takéto dynastie zvykli mať svoje osobné aj rodové tajomstvá, ktoré sa týkali výpočtov, pracovných postupov, zloženia zvonoviny alebo aj spôsobov ladenia. Tieto informácie sa dedili a nikomu neprezradili a rodinám prinášali uľahčenie pracovných postupov a dosiahnutie vynikajúcich a inými zvonarmi nenapodobiteľných zvukových vlastností, čo im niekedy umožňovalo obstať a vyniknúť medzi pracovnou konkurenciou.

Pre nás sú zaujímaví majstri, ktorí odliali zvony na kostole v Budimíri, teda košickí bratia Buchnerovci (veľký a stredný zvon /1930) a Pavol Schmitz (Malý zvon - umieračik ú 1809).

Pavol Schmitz bol prešovským zvonolejárom na prelome 18. a 19. storočia. Príležitostne spolupracoval s prešovskými zvonolejarmi Ignácom a Františkom Lecherovcami. Jeho zvony sú doložené na zvonových stanovistiach na Spiši, v Šariši v Zakarpatskej Ukrajine aj v Maďarsku. V okrese Košice - okolie sú zaznamenané jeho zvony z r. 1798 - 1809 v kostoloch obcí Budimír, Medzev, Seňa.

Zvonolejársku firmu **Bratia Buchner** (Buchner Testvérek) - zvonáreň a továreň na železné konštrukcie, založili bratia Vojtech (Béla) a Alexander Buchnerovci v r. 1922 v Košiciach na Moldavskej okružnej ceste 20, v ktorej odlievali zvony prevažne pre objednávateľov z východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Po r. 1930 signovali bratia Buchnerovci zvony každý vlastným menom - Vojtech (Béla) a Alexander Buchner. V okrese Košice - okolie odliali v r. 1922 - 1930 zvony pre kostoly v obciach Budimír, Buzica, Drienovec, Háj,

Chorváty, Malá Vieska, Moldava nad Bodvou, Svinica, Turnianska Nová Ves, Zlatá Idka.

Najstaršie zvony mali spočiatku tvar obrátených starých guľatých slamených úľov, sudov, ihlanov a kužeľov a ich steny boli všade rovnako hrubé. Súčasný vzhľad liatych zvonov sa ustálil až v 13. storočí.

Tiež treba spomenúť zvonárov, ako vybraných miestnych farníkov, ktorí boli ochotní (väčšinou len za symbolickú odmenu) pravidelne a spoľahlivo obsluhovať zvony na veži miestneho farského kostola a ďalších kaplniek. Bývali platení mestskou radou, neskôr farským úradom a ich povinnosťou bolo nielen pravidelne zvoniť, ale tiež kontrolovať a primazávať čapy zvonových závesov, prípadne doťahovať matice svorníkov zvonových stolíc.

STRUČNÝ POHľad NA HISTÓRIU TRADÍCIE ZVONENIA

Zvony majú v prvom rade **hlásať Božiu slávu**, akoby volali s nebeskými anjelmi Sláva Bohu na výsostiach. Preto sa aj niekedy pri slávnostnom speve Gloria zvoní.

Zvony tiež oznamujú a sprevádzajú významné časti svätej omše, zvlášť pozdvihovanie, a to aj preto, aby veriaci, ktorí sa nemôžu bohoslužby zúčastniť, vedeli, čo sa na nej práve koná, aby povzbudení zvonením Boha chválili, a aby sa takto aspoň duchovným spôsobom zúčastňovali bohoslužby.

Zvony nám tiež **pripomínajú niektoré dôležité tajomstvá viery** a povzbudzujú nás k tomu, aby sme Bohu vzdávali česť a vďaka. V kresťanskej tradícii sa zvonilo, či dodnes nie-

kde zvoní vo štvrtok večer, čo nám pripomína úzkosť a zármutok Pána Ježiša na Olivovej hore. Zvonením v piatok o tretej hodine sa máme v mysli spojiť s utrpením a smrťou Pána. Zvonenie každý deň ráno, na poludnie a večer nám zvestuje tajomstvo vtelenia Božieho Syna a zároveň pripomína zbožný zvyk prvých kresťanov, ktorí večer rozjímali nad utrpením a smrťou Krista, ráno nad jeho zmŕtvychvstaním a na poludnie nad jeho nabovystúpením.

Obyčaj, podľa ktorej sa zvoní každé ráno, na poludnie a večer, je veľmi významná a starobylá. Zvonilo sa už v 13. storočí za pápeža Gregora IX. - dávalo sa tak znamenie, aby ľudia dobre strážili oheň, aby náhodou počas noci nevzbĺkol. Táto doba zvonenia sa nazývala aj *“hodinou udržiavania ohňa - hora ignitegii”*. V tých časoch nebolo také jednoduché oheň založiť, preto bolo treba dobre sa oň starať, aby počas noci nevyhasol. Žeravé uhlie sa na noc prikrývalo popolom. V tejto hodine sa veriaci modlili určité modlitby. Pápež Ján XXII. v roku 1327 nariadil, aby sa pri tejto činnosti veriaci trikrát modlili Zdravas' Mária.

V neskorších dobách už nebolo potrebné oheň udržiavať, pretože každý si ho mohol založiť opäť ráno, nebolo teda viac nutné upozorňovať na túto činnosť zvonením. Ale zvonenie sa predsa len zachovalo a zbožní veriaci v modlitbách pokračovali. Koncom 14. storočia duchovná vrchnosť nariadila, aby sa zvonilo aj pri východe slnka a veriaci dostali odporúčenie modliť sa päťkrát Otče náš, aby si uctili päť Ježišových rán a sedemkrát Zdravas' Mária k úcte siedmich radostí Panny Márie. Za vykonanie týchto modlitieb mohli získať odpustky.

V 15. storočí sa napokon ustanovilo, aby sa zvonilo aj na poludnie. Dôvodom bola udalosť, ktorá sa udiala v roku 1456. Turci v tom čase už štvrtý mesiac obliehali opevnené mesto Belehrad, ktoré bolo súčasťou Uhorského kráľovstva. Turecký cisár však už nechcel pri hradbách ďalej táboriť, preto nariadil, aby sa zo všetkých strán spustil na mesto útok. Celých dvadsať hodín potom prebiehali veľmi ťažké boje. Obrancovia pevnosti bojovali udatne, ale postupne na nich začala doliehať veľká únava, začali klesať na mysl a mesto chceli Turkom odovzdať. Zbožný františkán Ján Kapistránsky sa však postavil pred vojsko a zhromaždených obyvateľov, držal v ruke kríž a veľmi vrúcnne sa modlil k Bohu. O pomoc a príhovor vyzýval aj Božiu Matku. Slová jeho modlitby v ľuďoch roznieťili novú silu a tak sa znovu hrdinsky vrhli na Turkov, ktorých napokon porazili. Víťazstvo však nepripisovali sami sebe, ale zvláštnej Božej ochrane a mocnému príhovoru Panny Márie. Keď vtedajší pápež Kalixt III. dostal správu o víťazstve, nariadil, aby sa každý deň medzi druhou a tretou hodinou, teda v čase, keď vojsko zvíťazilo, zvonilo po celom kresťanskom svete a aby sa vtedy veriaci modlili *anjelský pozdrav*. Toto zvonenie malo po všetky časy povzbudzovať k dôvere v Božiu pomoc a mocný príhovor Panny Márie. Po nejakom čase bolo toto zvonenie preložené na poludnie. Od tejto doby sa teda zvykne zvoniť ráno, na poludnie a večer, a ako už bolo spomenuté, veriaci si pri zvonení majú pripomínať vtelenie Božieho Syna a vzdávať úctu Panne Márii. Z toho dôvodu bola zavedená aj modlitba Anjel Pána, ktorú sa ľudia doposiaľ modlia. Pápež Benedikt XIII. chcel ľudí povzbudiť k zbožnému modleniu a preto v roku 1724 udelili plnomocné odpustky všetkým veriacim, ktorí sa Anjel Pána modlili

trikrát do dňa, raz v mesiaci pristúpili k Eucharistii a prosili pri tom Boha za svornosť, jednotu medzi kresťanskými kniežatami a modlili sa za rozšírenie a zveladenie Cirkvi.

Zvony majú tiež **zvolávať kňazstvo a ľud** na bohoslužby, pobožnosti a rozličné náboženské úkony. Zvony majú **oplačovať zosnulých** a napomínať živých, aby sa za zomrelých modlili. Z tohto dôvodu sa zvoní umiераčikom, keď niekto z dospelých kresťanov zomiera, alebo už dokonal.

V dobách minulých sa verilo, že účelom zvonov je aj **zaháňať mračná**. Zvonilo sa vždy, keď sa blížila búrka. Zvonením sa mala búrka zaháňať a zároveň sa zrak obyvateľov mal obrátiť k prichádzajúcemu nebezpečenstvu a veriacich vzbudzovať k modlitbe. Keďže však niektorých zvonárov pri zvonení zasiahol blesk a zomreli, alebo prišli k iným úrazom, toto zvonenie bolo od roku 1783 v Rakúskej ríši zakázané.

Zvony majú **oslavovať sviatky**, teda pozývať k sláveniu. Pripomínajú, že v starých dobách zbožní veriaci v predvečer sviatkov konali večerné modlitby, aby sa na slávenie dobre pripravili. Zvony však sviatky nielen oznamujú, ale ich zvuk samotné slávenia zveľbuje, povyšuje. Hlahol zvonov, zaznievajúci počas sviatočných dní, je zároveň volaním, aby sa oslávená cirkev na nebesiach spojila s cirkvou bojujúcou na zemi. Tiež sa však zvonilo, keď do niektorého mesta alebo dediny prišiel panovník, biskup alebo jeho zástupca - konalo sa tak na znak úcty a radosti z ich príchodu. Zvonilo sa aj pri hroziacom nebezpečenstve - napríklad pri povodniach alebo požiaroch - zvony vyzývali obyvateľov k opatrnosti, alebo ich zvolávali na pomoc druhým.

ZVONY V DEJINÁCH KOSTOLA PO-VÝŠENIA SV. KRÍŽA V BUDIMÍRI

V obci Budimír sa nachádza rímskokatolícky kostol Povýšenia sv. Kríža. Pochádza z druhej polovice 15. stor., no na základe písomných prameňov sa dá predpokladať, že mohol vzniknúť už niekedy začiatkom 14. stor. V r. 1656 - 1745 patrila kostol evanjelikom. Kato-lici ho definitívne získali v r. 1745. V zápise kánonickej vizitácie predposledného jáger-ského biskupa Františka Barkóciho z roku 1749 je uvedené: *“Vo filiálnej obci Budimír (Budamir) stál kostol Všetkých svätých, mal tri nové oltáre (na hlavnom oltári visel obraz Všetkých svätých a dve veľké sochy sv. Petra a Pavla) z roku 1747. Cintorín nebol oplotený. Vo vežičke visel jeden benedikovaný zvon. V inventári sa nachádzal slovenský evanjeliár a mariánska socha. Iný kostol v obci nestál. V obci stáli dva nebenedikované kríže. Patronát-ne právo mal princ Pavol de Sanguska (Szanguska), ktorý v roku 1745 obnovil kostol i jeho okolie. Všetci hovorili po slovensky”*.

Zo zápisu kánonickej vizitácie z roku 1775 posledného jágerského biskupa Karola Ester-házyho sa dozvedáme: *“Obec Budimír bola v roku 1775 filiálnou obcou farnosti Chabžany. V obci sa nachádzal starobylý kostol, vybudova-ný zo solidného materiálu, ktorý v roku 1745 prešiel rozsiahlou prestavbou. Prestavbu kostola financoval gróf Szanguska. Komu bol pôvodne kostol zasvätený známe nebolo, v roku 1775 niesol patrocínium Všetkých svätých. V kostole sa nachádzali tri oltáre – hlavný, s obrazom Všetkých svätých a bočné, zasvätené sv. Jánovi Nepomuckému a Sedembolestnej Panne Márii. Súčasťou hlavného oltára bol krásny drevený zdobený a zlatený svätostánok. Nad svätostán-kom horela lampa (večné svetlo). Na bočnom oltári Sedembolestnej Panne Márii sa nachá-*

dzali dve strieborné koruny. Kostol mal v roku 1775 aj drevený chór, na ktorom sa nachádzal organ. Vo veži kostola viseli dva benedikované zvonky. Okrem kostola Všetkých svätých sa v Budimíre v roku 1775 nachádzali dva bene-dikované kríže, cintorín a kaplnka, situovaná v miestnom kaštieli. V kaplnke sa nachádzal oltár zasvätený Ježišovi Kristovi na kríži (Povýšeníu sv. Kríža?). Všetci veriaci v obci hovorili po slo-vensky. Sväté omše vysluhoval tunajší rímskoka-tolícky kňaz v latinskom jazyku, kázne viedol v slovenčine”.

V ďalšej kánonickej vizitácii už prvého ko-šického biskupa Andreja Szabóa nachádzame zápis: *“Obec Budimír bola v roku 1814 filiál-nou obcou farnosti Chabžany. V obci sa nachá-dzal starobylý kostol, vybudovaný zo solidného materiálu, ktorý v roku 1745 prešiel rozsiahlou prestavbou. Kostol mal svätýňu orientovanú smerom na východ. Vo veži kostola sa nachá-dzali dva zvonky. Väčší zo zvonov vážil 105 libier (cca 53 kg), menší 90 libier (cca 46 kg). Chór bol v kostole drevený. Na chóre sa na-chádzal organ. Zo severnej strany bola k svätyni kostola pribudovaná sakristia. V interiéri kos-tola sa nachádzali tri oltáre. Hlavný oltár bol zasvätený Všetkým svätým, jeho súčasťou bol aj drevený svätostánok. Bočné oltáre boli zasväte-né sv. Jánovi Nepomuckému a Sedembolestnej Panne Márii. V interiéri kostola bola v sledo-vanom období aj drevená kazateľnica a soška Panny Márie. Relikvie ani krypta sa v kosto-le nenachádzali. V roku 1814 sa v Budimíre okrem kostola nachádzali aj dva kríže. Prvý z nich bol situovaný pred kostolom, druhý sa nachádzal na cintoríne. Kríž, nachádzajúci sa pred kostolom, bol v roku 1814 v dezolátnom stave”*.

Po obnove farnosti v roku 1847 sa kostol stal

farským kostolom rímskokatolíckej farnos-ti Budimír. V roku 1878 a 1900 bol kostol renovovaný a v priebehu 20. stor. prešiel via-cerými opravami. Napriek tomu zápis v kro-nike farnosti Budimír (Historia Domus): *“V roku 1916 dostal faru do správy pán Gustav Rychtarčík. V tomto čase sa kostol nachádzal v hroznom stave. Jedná sa o kostol v Budimíri. Oltáre neboli dlhý čas ani vymalované ani vy-čistené. Nachádzala sa tu iba jediná socha sv. Antona. Nebolo jedného troška lepšieho ornáta, nebolo prikrivadla, ani antipendia. Boží hrob bol akýsi kus dosky, slovom monštrum. Varhany malé a pokazené. Celý kostol bol v dosť smut-nom stave. Roku 1916 ešte k tomu zrekvi-rovali na válečné ciele dva zvonky”* (HD/str. 2).

Môžeme len predpokladať podľa farskej kro-niky, že v roku 1922 bol posvätený malý zvon Sv. Donáta (Ak v roku 1916 boli zrekviro-vané oba zvonky, nie je jasné či ide o nejaký pôvodný budimírsky zvon, alebo odnikadiaľ prenesený, či priamo zakúpený): *“Zvon po-svätil vo sviatok Všetkých Svätých Belžiar Ketzer, dekan drienovský. Kázeň mal Jozef Kenedich, farár z Kakašoviec. Tu veľmi hmotne prispela Amerika.”*

Nové zvonky boli objednané u košickej zv-onolejárskej firmy bratov Buchnerovcov, od-liate v roku 1930 a posvätené v roku 1931: *“Roku 1930 na konci boli zakúpené 2 nové zvonky u firmy Buchner v Košiciach. Na jednom je nápis: „Sláva Kristu Kráľovi.“, na menšom: „Kráľovna všetkých Svätých oroduj za nás.” Tak kostol ako aj nové zvonky boli posvätené r. 1931.”* Tieto tri zvonky, malý (1809), stredný (1930) a veľký (1930) boli v 70. rokoch doplnené o elektrický pohon a ovládanie a neskôr v 90. rokoch, pre kompli-kovanosť opráv a údržby pre zvonky nevhod-

ného tzv. šablovitého pohonu, nahradené zvonkohrou.

ZVON KRISTA KRÁĽA.

Veľký zvon odliaty firmou Bratia Buchner v Košiciach ako náhrada za zvon zrekvirova-ný v r. 1916 na vojenské účely. Patrí medzi najväčšie zvonky na okolí (Rozmery: v = 70 cm, h = 60 cm, d. p = 80 cm h. ú. v = 8 cm). Na hornom okraji zvona sa po obvode nachádza plastickými linkami ohraničený pravidelný ornament s motívom akantových listov, ktorý prechádza do visiaceho štylizo-vaného ornamentu v tvare neskorogotického oblúka vyplneným motívmi akantových lis-tov. V strede zvonového pláštia sa na privrá-tenej strane osi kyvu zvona nachádza reliéf Krista Kráľa (reliéf č.1) s rozmermi 15 cm x 8,5 cm. Okolo reliéfu je umiestnený do tvaru poloblúka exklamačný majuskulný nápis v slovenskom jazyku. Pod reliéfom sa nachádza letopočet odliatia zvonu: SLAVA KRISTU KRÁĽOVI! 1930

Na odvrátenej strane osi kyvu má stred zvonového pláštá hladký povrch – je bez nápisovej a reliéfnej výzdoby. V dolnej časti zvonového pláštá sa po celom obvode nachádza pravidelný rozvilinový ornament s motívom akantových listov, pod ktorým je umiestnené 2,5 cm vysoké nápisové pole, zhora aj zdola je oddelené hrubou plastickou linkou, ktorá tvorí prechod zvonového pláštá ku dolnému zvonovému okraju. V ňom je na privrátenej strane osi kyvu umiestnený jednoriadkový autorský majuskulný nápis v slovenskom jazyku: ULIALI BRATIA BUCHNER KOŠICE

V dolnom zvonovom okraji je po celom obvode vyobrazená lomená plastická linka, cez ktorú prechádza vodorovná plastická linka s pravidelne sa opakujúcim ornamentom s motívom akantových listov.

ZVON KRÁLOVNEJ VŠETKÝCH SVÄTÝCH

Stredný zvon odliaty firmou Bratia Buchner v Košiciach ako náhrada za zvon zrekvirovaný v r. 1916 na vojenské účely. (Rozmery: v = 60 cm, h = 50 cm, d. p = 67 cm, h. ú. v = 7 cm). Na hornom okraji zvona sa po obvode nachádza plastickými linkami ohraničený pravidelný rastlinný ornament s motívom akantových listov, ktorý prechádza do visiaceho štylizovaného ornamentu v tvare neskorogotického oblúka vyplneným motívmi akantových listov. V strede zvonového pláštá sa na privrátenej strane osi kyvu zvona nachádza reliéf Panny Márie s rozmermi 12 cm x 10 cm. Okolo reliéfu je umiestnený do tvaru poloblúka invokačný majuskulný nápis v slovenskom jazyku, ktorý pokračuje vo vodorovnom nápisovom poli po stranách reliéfu. Pod reliéfom sa nachádza letopočet

odliatia zvonu: KRÁLOVNO VŠETKÝCH SVÄTÝCH ORODUJ ZA NAS ! 1930

Na odvrátenej strane osi kyvu má stred zvonového pláštá hladký povrch – je bez nápisovej a reliéfnej výzdoby. V dolnej časti zvonového pláštá sa po celom obvode nachádza pravidelný rozvilinový ornament, pod ktorým je umiestnené 2 cm vysoké nápisové pole, zhora aj zdola je oddelené hrubou plastickou linkou, ktorá tvorí prechod zvonového pláštá ku dolnému zvonovému okraju. V ňom je na privrátenej strane osi kyvu umiestnený jednoriadkový autorský majuskulný nápis v slovenskom jazyku: ULIALI BRATIA BUCHNER KOŠICE

V dolnom zvonovom okraji je po celom obvode vyobrazená lomená plastická linka, cez ktorú prechádza vodorovná plastická linka s pravidelne sa opakujúcim sa opakujúcim ornamentom s motívom akantových listov.

ZVON SVÄTÉHO DONÁTA

Malý zvon (umieračik) odliaty v Prešove pre rímskokatolícku farnosť Budimír. Patrí medzi najmenšie zvony na okolí (Rozmery: v = 36 cm, h = 33 cm d. p = 45 cm h. ú. v = 5 cm).

Na hornom okraji zvona sa po obvode nachádza 3 cm vysoké nápisové pole s jednoriadkovým majuskulným votívnym nápisom v latinskom jazyku s dátáciou. Zhora je ohraničené pásom štyroch jednoduchých plastických liniek a pásom rastlinného (listového) ornamentu. Zdola je ohraničené dvojicou jednoduchých plastických liniek a zvláštnym nahrubo opracovaným visiacim ornamentom: FUSA EPPERIESIN 26SI PRO EC[C] LL(ESI)A ROM[ANAE] CATHOLICA BUDAMER A.(NNO) 1809

V preklade: Odliaty v Prešove pre rímskokatolícku cirkev Budimír roku 1809.

V strede zvonového pláštá sa na privrátenej strane osi kyvu zvona nachádza reliéf s rozmermi 7,2 x 5,8 cm, ktorý pravdepodobne znázorňuje sv. Rodinu (Reliéf je do značnej miery poškodený zvetraním a nie je možné rozoznať atribúty, ktoré by nám napomohli k jednoznačnej identifikácii zobrazených postáv - rovnako by mohlo ísť aj o vyobrazenie Panny Márie ako dieťaťa s rodičmi - sv. Joachimom a sv. Annou). Na odvrátenej strane osi kyvu je rovnako v strede pláštá zobrazený reliéf sv. Donáta s rozmermi 10,5 x 5,8 cm. Dolný zvonový okraj je bez nápisovej a reliéfnej výzdoby, iba prechod do úderového venca zvonu je naznačený jednoduchou plastickou prechodovou páskou.

ZÁVER

Na starobyľných zvonoch často možno nájsť tento, alebo tematicky podobný nápis: *“Laudo Deum verum, plebum voco, congrego clerum, defunctos ploro, nimbo fugo, festaque honoro,”* v preklade: *“Chválim pravého Boha, zvolávam ľud, zhromažďujem kňazstvo, oplakávam zomrelých, zahániam mračná, oslavujem sviatky.”*

Verím, že i táto relatívne stručná sonda do histórie zvonolejárstva, tradície zvonenia i stručnej histórie a popisu zvonov, ktoré máme na veži rímskokatolíckeho kostola v Budimíre, pomôžu nám všetkým uviesť si hodnotu zvonov ako svedkov minulosti, nositeľov tradícií. Pomôžu k otvorenosti a snahe uchovať tieto vzácne pamiatky, niekde priam artefakty, majúce veľkú kultúrnu, umeleckú, paleografickú či remeselnú hodnotu. Ako zaznelo v úvode. Domy a chlievy nezvonია. Naše zvony by zvonili mali.

Mgr. Martin Gnip, farár
Rím. kat. Farnosť Povýšenia sv. Kríža Budimír

RODINNÝ SILVESTER

sála Domu kultúry Budimír
utorok 31. decembra 18:00 – 21:00

Silvestrovská zábava so skorou oslavou Nového roka už o deviatej. Pre deti, rodičov aj starých rodičov, jednoducho pre všetkých, ktorí nevydržia čakať do polnoci.

Vstupné 5 eur dospelí, 2 eurá deti a seniori. Rezervácie na 0904 033 120 do 23.12.

V cene vstupného je tanier kapustnice, varené víno a pohár šampanského pre deti aj dospelých. Ostatné občerstvenie si, prosím, prineste „do batôžku“.

Bude aj susedská tombola ☺ Kto sa chce zapojiť, prinesie za každé svoje dieťa jeden balíček, ideálne niečo, čo máte doma a už nepotrebuje. Pri odchode zo zábavy si každé dieťa jeden balíček od susedov aj odnesie. Ďakujeme a tešíme sa na Vás.

